

Barbora Pátková – Dynamické aspekty hierarchie v dětském kolektivu

Posudek vedoucího bakalářské práce

Vedoucí: Tomáš Samek

Bakalářská práce Barbory Pátkové zkoumá různé stránky sociální exkluze a inkluze v dětském kolektivu a s nimi související hierarchizaci vztahů. Zaměřuje se zejména na děti těsně předškolního věku; vzhled do první třídy základní školy, který je připojen, je spíše ilustrativní, rozsahem nevelký a slouží pouze jako doklad toho, že vztahová dynamika z předškolního věku vstupem do školy jednak pokračuje, jednak se obohacuje o nový rozměr, jímž vztahy mezi žáky ovlivňuje známkování, a tedy počínající prvky meritokracie.

Výzkumná otázka zní: „Jak se ustavuje a projevuje sociálnita v menším kolektivu dětí předškolního věku v prostředí výchovně vzdělávací instituce a které aspekty ovlivňují sociální dynamiku tohoto kolektivu?“ Na tuto poměrně obecnou otázku odpovídá studentka konkrétními příklady situací, jež zažila v terénu a které vypovídají něco podstatného o sociální dynamice. Předností práce je, že není dělena na část teoretickou a praktickou, nýbrž integruje zcela konkrétní terénní zážitky s jejich teoretickou kontemplací, a to způsobem, který je na bakalářské úrovni spíše vzácný: autorka nejen uvádí pro tu kterou situaci relevantní literární zdroj, ale dokáže z něho vybírat přílehlavé pasáže a stylově je plynně zapojuje do toku textu, což se opravdu daří málokterému bakalářskému studentu.

Práce je logicky strukturovaná, vykazuje vysokou míru citlivosti vůči informátorům, jimiž byly jak děti, tak dospělí učitelé, a antropologicky moderní reflexivnost v tom, jak si autorka všimá, že ač výzkumnice, sama se stává předmětem zájmu a „výzkumu“ dětí. Svou pozici v terénu jak vůči dětem, tak vůči paní učitelce reflektuje s téměř bourdieueovskou důkladností – opět jev na bakalářské úrovni ojedinělý. Některé pasáže – třeba analýza toho, proč chlapec Roman zlobí (s. 29) – jsou brilantní jak obratností, s níž se pohybuje v terénu, tak především schopností analyticky popsat situaci daleko přesněji, než jak ji zřejmě nahlíží samotná (nutno podotknout, že zkušená) paní učitelka. To jsou místa, která je radost číst a kterých není málo.

Práce se vyznačuje i některými nedostatky: např. u Modelu sociální interakce na str. 9 (obr. 1) je uvedený zdroj neúplný – pouze rok, chybí však autor, ačkoli v závěrečné bibliografii je dohledatelný. Občas se setkáme s překlepy. Jazyk práce je celkově hezký, klidný, srozumitelný a vyvážený, ale autorce se nepodařilo vycípat všechny chyby v pravopisu (není jich však moc). Bylo by možné diskutovat o tom, zda zmíněné faktory, ovlivňující sociální interakce, jako rodina, identita, etnicita,

gender a přítomnost pedagoga, jsou vždy korektně uchopeny a zda představují úplný výčet. Nicméně je lze chápat jako to hlavní, čeho si autorka všimla, a vzhledem k tomu, že kategorie věku je v jejím vzorku irelevantní (všechny děti jsou přibližně stejně staré), lze tuto perspektivu akceptovat. Na jednom místě to ovšem budí dojem, že identita a etnicita jsou vzájemně oddělené kategorie; ve skutečnosti se spíše překrývají a vzájemně sytí. Autorka si rovněž všimá socioekonomické stránky interakcí mezi dětmi, což je skvělé, ovšem ve výčtu faktorů ovlivňujících sociální chování chybí explicitní zmínka o socioekonomickém statusu.

Některé formulace jsou nedotažené, ale naštěstí jich je jen málo. Autorka třeba hovoří o tom, že v předškolním věku jsou děti etnicky barvoslepé (a tudíž by etnicita nehrála výraznou roli v sociálních interakcích), ale zároveň dodává, že děti přebírají etnické předsudky od svých rodičů (a tudíž pak ovšem nemohou být etnicky barvoslepé): je to spíše formulační nedotaženost než zásadní pochybení, ale tu a tam se s podobným logickým rozparem ve statí setkáme. Některé formulace jsou příliš tvrdé: nelze třeba paušálně tvrdit, že chudí rodiče nevidí ve vzdělání žádnou velkou perspektivu pro své dítě (s. 22). Ano, jistě existuje tato společenskými vědami mnohokrát doložená tendence; nelze ji však podat jako obecné pravidlo, neboť každá tendence má řadu individuálních výjimek. Opět: je to jen příliš vyhrocená formulace spíše než vyslovená chyba.

Práci by prospěla větší pečlivost při finální editaci: třeba na str. 26 je záznam z terénu, hovořící o Ondrovi, který si chce hrát ve třídě s holkami, ale najednou a bez vysvětlení o něm autorka mluví jako o Tomášovi.

Práci Barbory Pátkové považuji v porovnání s běžně u nás předkládanými texty této studijní úrovně za nadprůměrnou v mnoha zásadních ohledech: reflexivita; citlivost v terénu, násobená tím, že se výzkumnice musela pohybovat mezi velmi zranitelnými informátory, jimiž jsou malé děti; schopnost místy opravdu skvělého propojení teorie s terénem (např. elegantní způsob, jímž zapojila do textu Eriksenovu myšlenku o tom, že identita je jak vnucená, tak zvolená). I etický rozměr práce je nadstandardní. Autorka na zvolenou výzkumnou otázku odpovídá – a to způsobem, který antropologie považuje za optimální: konkrétními etnografickými příklady z terénu, ihned autorkou teoreticky reflektovanými. Práci **doporučuji k obhajobě a navrhuji pro ni známku výborně minus.**

V Praze 22. 4. 2017

Tomáš Samek